

हर्बल सामान उत्पादन गर्ने उद्योग

परिचय

हर्बल सामान उत्पादन गर्ने उद्योगहरूले देश तथा विदेशमा प्राकृतिक जडिबूटीमा आधारित स्वास्थ्यवर्धक वस्तुहरूको उत्पादन तथा आपूर्ति गरिरहेका छन् । हाल आएर जडिबूटीमा आधारित वस्तुहरूको माग विदेशमा पनि निकै बढिरहेकोले यस्ता उद्योगहरू विदेशी मुद्रा आर्जन गर्ने श्रोतको रूपमा समेत देखिएको छ । त्यसैले यस्ता उद्योगहरू देशमा बढ्दै पनि छन् । यस्ता उद्योगहरूबाट बन्य कच्चा पदार्थहरूको राम्रो उपयोग हुन गै बनेको महत्वलाई उजागर गरेको छ भने ग्रामीण भेगमा तथा सहरमा पनि ठुलो रोजगारीको अवसर प्रदान गर्दै आएको सर्व विदितै छ । जडिबूटीमा आधारित हर्बल सामानहरू उत्पादन गर्ने उद्योग खोल्ने उद्यमीहरूलाई यस विभाग वा मातहतका कार्यालयहरूबाट स्कीमको नमूना प्राप्त होस भन्ने आशयले यस विभागबाट स्कीम निर्माण गराइएको हो ।

विभिन्न प्रकारका हर्बल सामान उत्पादन गर्न आवश्यक पर्ने यन्त्र तथा उपकरणहरू, विद्युत शक्ति इन्धन, वार्षिक उत्पादन क्षमता, आदिका बारेमा उद्योग खोल्नु पूर्व जानकारी दिन खोजिएको छ । उद्योगीहरूले उत्पादनको प्रकृति हेरी यन्त्र वा उपकरण छान्नु, तीनका दक्षता (इफिसियन्सी), उर्जा उपभोग र आर्थिक भारका बारेमा अग्रिम जानकारी समेत प्राप्त गर्न सक्छन् । आफूलाई आवश्यक पर्ने जनशक्ति, बैंक बाट लिनु पर्ने ऋण तथा ब्याजका बारेमा तथा बीमा (इन्सुरेन्स) प्रिमियमका बारेमा समेत सचेत रहन मदत गर्छ ।

उद्योगलाई आवश्यक पर्ने वार्षिक स्थीर पूजा, चल खर्च तथा भै परिआउने खर्च, वार्षिक आमदानी नाफा नोक्सानीको आकलन समेत प्रस्तुत स्कीममा खुलाइ सम्पूर्ण उद्यमीहरूलाई सजिलो बनाइएको छ ।

अभै वातावरणीय प्रतिकूल प्रभावका बारेमा जडान गर्नु पर्ने संयन्त्र तथा उद्योगी स्वयं वातावरण प्रति चनाखो र सक्रिय हुन पर्ने तथा वातावरण संरक्षणका आवश्यक उपायहरू अपनाउनु पर्ने तथ्य समेत यस स्कीममा उल्लेख गरिएको छ । यस स्कीममा उत्पादन प्रकृया, वातावरणीय पक्ष तथा रोकथामका उपायहरू, कामदारको स्वास्थ्य तथा सुरक्षा, तालीम तथा हुन सक्ने अग्नी तथा विद्युतीय आकस्मिक दुर्घटनाका बारे समेत समेटिएको छ ।

हर्वल चिया उत्पादन प्रकृया:

केलाउने प्रकृया

आएको जडिबूटीहरुबाट चियाको लागि उपयुक्तलाई छुट्याउने ।

धुने

केलाएर छुट्याइसकेका जडिबूटीहरुलाई पानीले राम्ररी पखाल्ने ।

सुकाउन

धोएका जडिबूटीहरुलाई सफा ठाउमा राखी घाममा सुकाउने ।

पिंन्ने

सुखिसकेको जडिबूटीहरुलाई पिंन्ने मसिनमा पिंन्ने ।

चाल्ने

पिसिसकेको जडिबूटीलाई खश्रो राम्ररी नपिंन्नेकोलाई छुट्याउन चाल्नीको सहायताले चाल्ने ।

केलाउन

चालीसकेको पिंन्नेको जडिबूटीमा यदि बाहिरी वस्तु रहेमा केलाइर निकाल्ने ।

मिसाउने

यसरी राम्ररी केलाईसकेको जडिबूटीमा अरु पिंन्नेएका आवश्यक जडिबूटीहरु थपेर राम्ररी मिसाइन्छ । यस प्रकृयाको लागि मिसाउने मेसिन पनि प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

प्लाष्टिकमा भरने तथा तौलने

मिसाइसकेको हर्वल चियालाई प्लाष्टिकको थैलीमा भरेर आवश्यक परिमाणको लागि तौलने ।

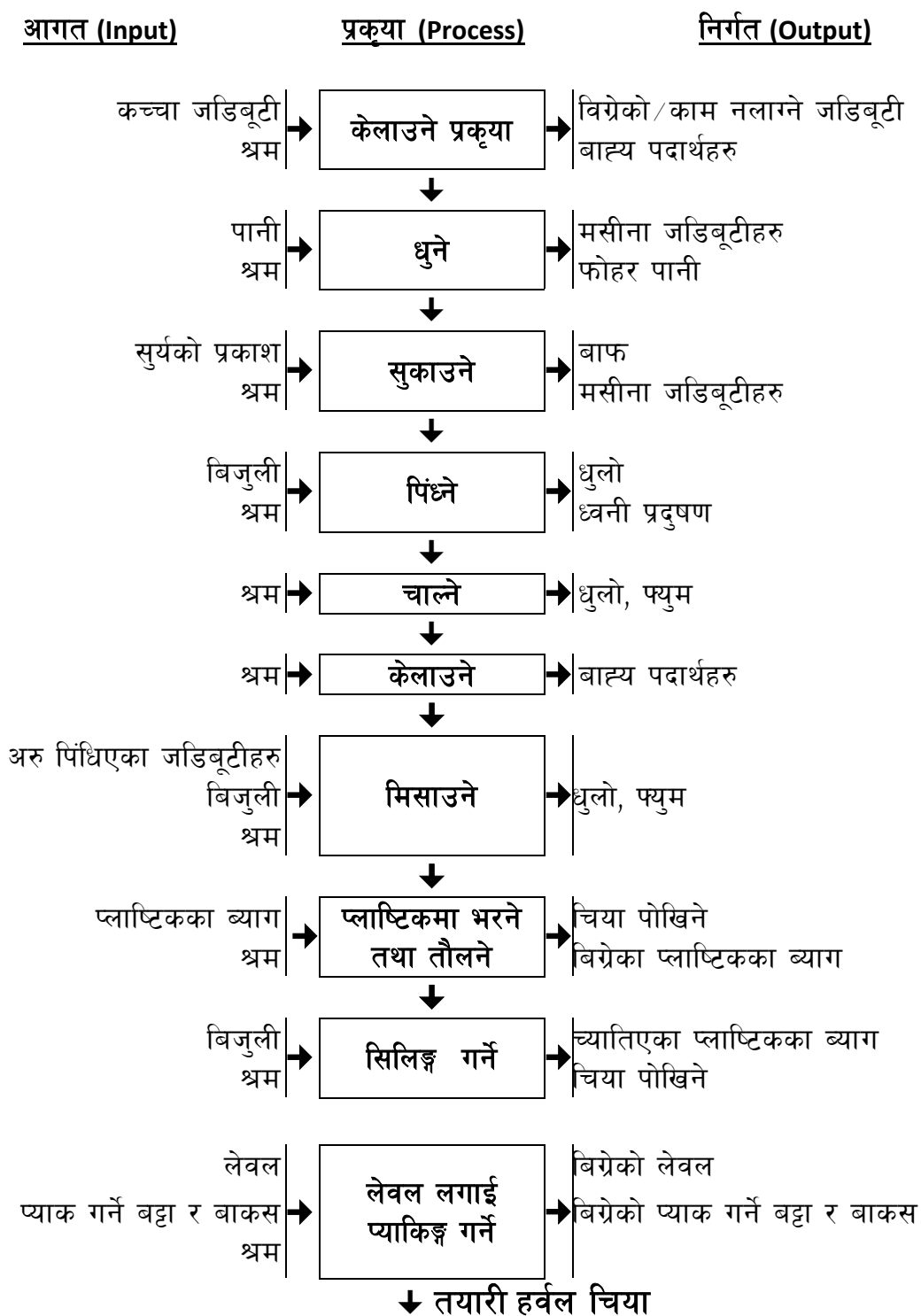
सिलिङ्ग गर्ने

प्लाष्टिकको थैलीमा भरेर निश्चित तौल भएको हर्वल चियाको प्याकेटलाई सिलिङ्ग गर्ने ।

लेवल लगाई प्याकिङ्ग गर्ने

हर्वल चियाको प्याकेटमा लेवल लगाई सानो बट्टामा हाली कार्टुन बक्सामा प्याकिङ्ग गरिन्छ, र बजारमा पठाइउने ।

हर्वल चिया उत्पादन प्रकृया प्रवाहः

हर्वल साबुन उत्पादन प्रकृया:

पगाल्ने

नरिवलको तेललाइ आगो बालेर पगाल्ने ।

चलाउँदै उमाल्ने

पगिलएको नरिवलको तेलमा काष्टिक सोडा, पानी, सुगन्धित तेल र आवश्यक अरु जडिबूटीका रस हालेर राम्ररी चलाउँदै उमाल्ने ।

सांचोमा ढाल्ने

यसरी पकाईसकेको मिश्रणलाई लाम्चो आकारमा ल्याउन सांचोबाट पठाउने ।

साइज मिलाएर काट्ने

यसरी लाम्चो आकारमा ल्याइएको मिश्रणलाई गितारको तारले साइज मिलाई काटी साबुनको आकारमा ल्याइउने ।

छाप लगाउने

यसरी साइज मिलाई काटीसकेको साबुनमा उद्योगको चिन्ह सहितको छाप लगाउने ।

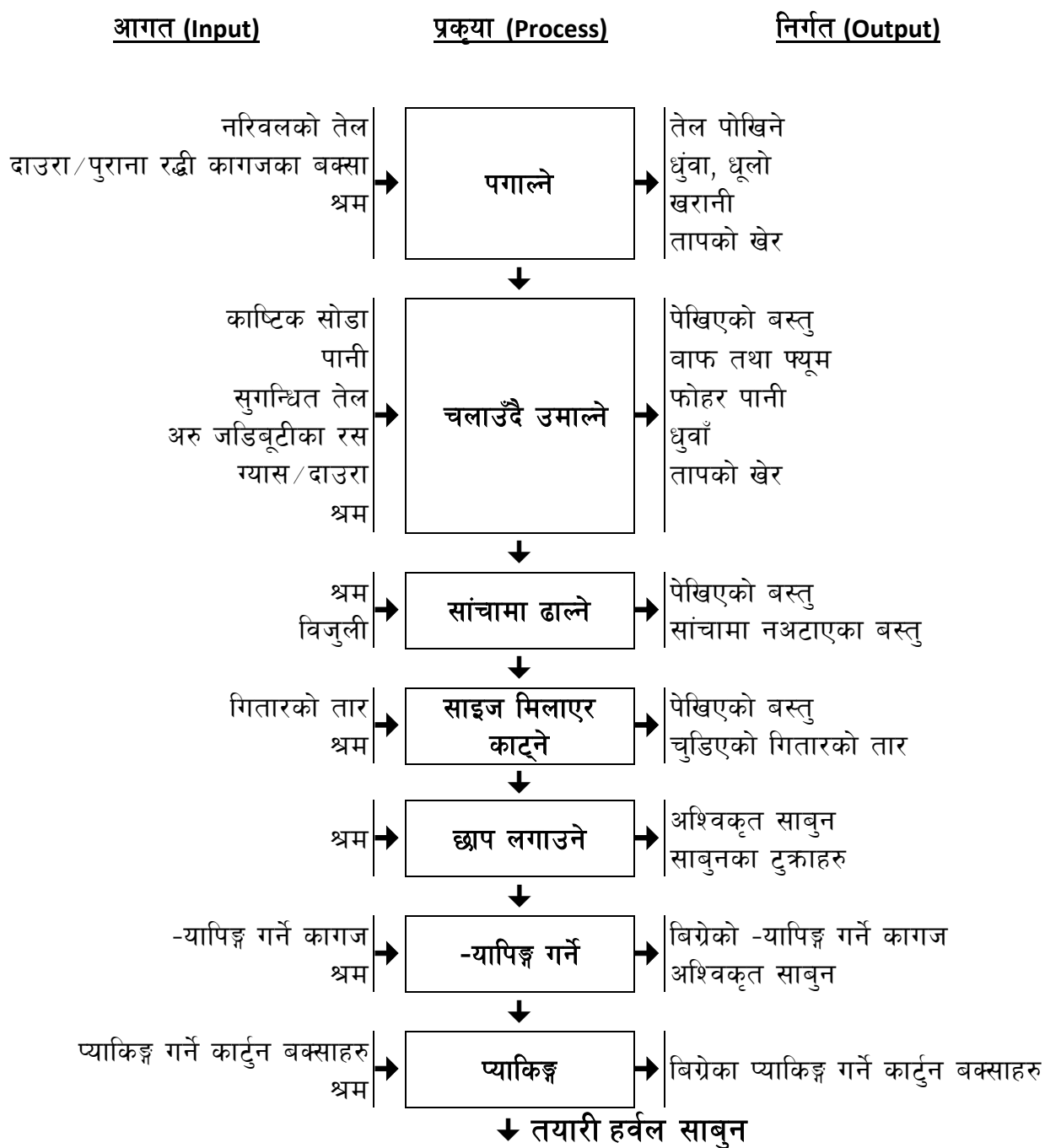
-यापिङ्ग गर्ने

छाप लगाइसकिएको साबुनलाई -यापिङ्ग गर्ने कागजले मोडेर -यापिङ्ग गर्ने ।

प्याकिङ्ग

-यापिङ्ग गरीएको साबुनलाई प्याकिङ्ग गर्ने कार्टुन बक्साहरुमा प्याकिङ्ग गरी बजारमा पठाउने ।

हर्वल साबुन उत्पादनको प्रकृया प्रवाह

वातावरणीय पक्ष

प्रदूषणको किसिम

प्रस्तुत उद्योगबाट खास गरी निम्नानुसारको खेर पदार्थको निस्काशन वा प्रदूषणबाट वातावरणमा असर पार्न सक्ने देखिन्छ ।

सि.नं.	प्रदूषणको किसिम	निस्काशन हुने बस्तुहरु
१	ठोस खेर पदार्थ	विग्रेका/काम नलाग्ने जडिबूटी, बाह्य पदार्थहरु, मसीना/धुलो भएका जडिबूटी, पोखिएर उपयोगमा ल्याउन नसकिने वस्तुहरु, च्यातिएका विग्रेका प्याकिङ्ग गर्ने प्लाष्टिकका ब्याग तथा अरु सामानहरु, खरानी तथा पुनः प्रयोग गर्न सकिने खेर वस्तुको रुपमा निस्कन्छ ।
२	तरल खेर पदार्थ	जडिबूटी तथा उपकरणहरु धुंदा फोहर पानी निस्कन्छ ।
३	ध्वनी प्रदूषण	पिंढा र अरु मेशिनहरुको संचालनबाट केही मात्रामा ध्वनी उत्पन्न हुन्छ ।
४	वायु प्रदूषण	जडिबूटी पकाउदा निस्कने धुंवा तथा पिंढा, चाल्दा निस्कने धुलो

रोकथामका उपायहरु

सि.नं.	प्रदूषणको किसिम	रोकथामका उपायहरु
१	ठोस खेर पदार्थ	विग्रेको तथा काम नलाग्ने जडिबूटीहरु पकाउदा बाल्न सकिन्छ वा मल बनाउन सकिन्छ । काम लाग्ने खेरहरु पुनः प्रयोगमा ल्याउन सकिन्छ । काम नलाग्ने र विग्रेका तथा वहिष्कृत सामानहरु लाई पुनः प्रयोग गर्नु पर्छ ।
२	तरल खेर पदार्थ	जडिबूटीहरु धुंदा र उपकरणहरु सफा गर्दा निस्कने फोहर पानीलाई एक खाडलमा जम्मा गरी खेत बारीमा प्रयोग गर्न पर्छ ।
३	ध्वनी प्रदूषण	उत्पादनको क्रममा निस्कने आवाजबाट वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न निम्नानुसारको व्यवस्था गर्न सकिने छ । <ul style="list-style-type: none"> ➤ मेशिन जडान गर्दा फाउण्डेशन मजबुत गरी कम्पन कम गर्न पर्छ । ➤ मेशिनमा ग्रीज लुब्रिकेन्टहरु लगाइने छ जसले गर्दा कम आवाज निस्कन्छ । ➤ कामदारहरुलाई एअर प्लग र अन्य सुरक्षात्मक उपकरणहरुको व्यवस्था गरिन्छ । ➤ ध्वनी प्रदूषणका कारक मेशिनहरुलाई सेड भित्रमात्र संचालन गर्न सकिन्छ ।
४	वायु प्रदूषण	इन्धन खपत कम गर्न र धुंवालाई कम गर्न सुधारिएको चुलो तथा सुधारिएको पकाउने भाँडो प्रयोगमा ल्याउनु पर्छ । उत्पादन कक्षमा एकजष्ट फ्यान आदीको व्यवस्थाले गर्दा प्रदूषित वायु बाहिर जाने हुनाले वायु प्रदूषण न्यून गर्नु पर्छ ।

सरसफाई

उद्योगबाट निस्कने खेर जाने ठोस पर्दाथ विग्रेको, काम नलाग्ने जडिबूटीहरु, पुनः प्रयोग गर्न सकिने तथा नसकिने टुक्राहरु र विग्रेका तथा वहिश्कृत सामानहरु हुन् । काम लाग्ने जडिबूटीका खेरहरु तथा प्रकृत्यामा निस्कैका वस्तुहरु पुनः प्रयोगमा ल्याउन सकिन्छ भने काम नलाग्ने र विग्रेका तथा वहिश्कृत सामानहरु लाई पुनर चक्रन गर्न सकिन्छ । उत्पादन प्रकृत्यामा निस्कने फोहर पानीलाई खेतबारीमा प्रयोग गर्न पर्छ ।

- कारखाना मेशिनहरु सरसफाई गरी बेला बेलामा मर्मत सम्भार गर्नु पर्छ ।
- उचित गृह सम्भार कार्य (Good House Keeping Practice) अपनाउनु पर्छ ।
- सकेसम्म प्रकृत्या निस्कने खेरलाई भईमा छरिनबाट रोक्नु पर्छ ।
- पकाउने र पखाल्ने प्रकृत्यामा पानी चुहिन बाट बचावट गरी प्रयोग गरिने पानी कम गर्नु पर्छ ।

कामदारहरुको स्वास्थ्य र सुरक्षा

कामदारहरुको स्वास्थ्य सुरक्षाको लागी प्राथमिक उपचारको व्यवस्था गर्नु पर्छ । मास्क, पन्जा जस्ता स्वास्थ्य सुरक्षाका साधनहरु उपलब्ध गराउनु पर्छ । कामदारहरुको स्वास्थ्य उपचारको लागि प्रत्येक ३ महिनामा स्वास्थ्य परिक्षणको व्यवस्था गर्नु पर्छ ।

ध्वनी प्रदुषण:

मेशिन जडान गर्दा फाउण्डेशन मजबुत गर्नु पर्छ । जसले गर्दा मेशिन सचालन गर्दा कम्पन्न कम हुन्छ । मेशिनमा ग्रीज लुब्रिकेन्टहरु लगाउनु पर्छ । जसले गर्दा कम आवाज निस्कन्छ । कामदारहरुलाई एअर प्लग र अन्य सुरक्षात्मक उपकरणहरु को व्यवस्था गर्नु पर्छ । ध्वनी प्रदुषणका कारक मेशिनहरुलाई छुट्टै कोठा भित्रमात्र संचालन गर्नु पर्छ ।

ट्रेनिङ्ग:

कामदारहरुलाई आवश्यकता अनुसारको कामको तालिमको व्यवस्था गर्नु पर्छ ।

अग्नी तथा विद्युतिय आकस्मिक घटना:

अग्नी नियन्त्रण गर्न अग्नी निवारक सिलिण्डर कारखानामा राख्न प्राथमिकता दिनु पर्छ । विद्युतिय तार जडान विषेश होसियारी अपनाउनु पर्छ ।